

nr. 2 / april 2016 – 78. årgang

GRÆNSEN

magasin om mindretal, sprog og kultur

TEMA:
NATIONALISME I EUROPA

HISTORIKER UFFE ØSTERGAARD:

“**DANMARK ER DET
MEST NATIONALISTISKE
LAND AF ALLE**”

DELTAG I DANMARKSKANON

NY FOTOB OG OM VADEHAVET

GRÆNSEFORENINGEN
FOR EN ÅBEN DANSKHED

INDHOLD

TEMA: NATIONALISME I EUROPA

Skal vi frygte de højre-
populistiske partier?
Læs side 4

- 3 **LEDER**
Af Mette Bock
- 4 **NATIONALISME ER BEDRE END SIT RYGTE**
Interview med Uffe Østergård
- 12 **SKAL HØJREPOPULISTER HOLDES UDE?**
Interview med Lars Harms og Erik Meier Carlsen
- 14 **“VI HOLDER FAST I BÅDE DANSK OG TYSK”**
- 16 **NATIONALE FORESTILLINGER UNDER FORANDRING**
- 17 **“TÆNK ENGANG”**
Af Mette Bock
- 18 **DANSKERE ER IMOD AUTORITETER**
Af Jørn Lund
- 20 **NY FOTOBOG OM NATIONALPARK VADEHAVET**
- 23 **ANMELDELSE:
EFTER 1864. KRIGENS FØLGER**
Af Jens Wendel-Hansen
- 25 **SØNDERJYLLAND HAR BETYDNING
FOR DANSK KULTUR**
Af Bodil Kruse
- 27 **THERKELSENS HJØRNE**
- 32 **GRÆNSELANDETS GLEMTE KUNSTERKOLONI**

Forside af Der Spiegel 6. februar 2016

Foto: Lakolk Strand, Jens Kristian Kjærsgaard

LEDER

DER SKAL TO TIL TANGO

Af Mette Bock

Da jeg hørte, at dette nummer af Grænsen fik temaet “nationalisme i Europa”, var jeg på rejse i Japan. Det er et ø-rige, der har sin helt egen form for nationalisme. Sidste år modtog landet 38 asylansøgere. Tre-otte. I alt. Året før var tallet 11.

Japan har 125 millioner borgere og en aldrende befolkning. Kvinderne vægrer sig ved at føde børn, da de forventes at opgive uddannelse og arbejde, når ægteskab og børn melder sig. Fødselstallet rasler ned, men japanerne fastholder, at de ikke ønsker indvandring. Punktum. Japan vil dermed forblive et meget homogent land. Men samtidig ser landet direkte ind i enorme økonomiske og demografiske udfordringer i de kommende år. Der er allerede stor mangel på arbejdskraft. Japan kan bogstaveligt talt blive en døende nation.

Noget nær modsat er situationen i Europa. Vi har for øjeblikket store problemer med at håndtere den massive tilstrømning af flygtninge og indvandrere. Rådvildheden er stor. Og i protest og frustration opstår nye, nationalistiske partier, der har stærk vind i sejlene.

Her står vi så.

De nationalpopulistiske partier drømmer formentlig om at gøre som Japan. Det gør jeg ikke. På langt sigt skal vi forsøge at fjerne årsagerne til, at mennesker i så stort tal vandrer, nemlig krig og fattigdom. Indtil det sker, skal vi tilstræbe bedre kontrol med tilstrømningen, tænke integration på nye måder – og ikke mindst blive bedre til at håndtere de nye kulturmøder.

Det er ikke kynisme. Det er realisme.

Hertil kommer, at vi skal besinde os på, at der både er en god og en ringe udgave af fænomenet nationalisme. Først den gode. Der er ikke mange lande, der har så mange flagstænger, så mange fædrelandssange og så homogent et folkefærd som Danmark. På trods af – eller måske netop fordi – vi historisk med stor succes har åbnet os over for verden. Vi er draget ud og har samtidig ladet os inspirere af mennesker, der er kommet hertil.

Åbenheden over for omverdenen har bygget på nødvendighed på grund af fædrelandets lidenhed. Men åbenheden har også bygget på, at vi har vidst, hvem vi er.

Så behøver man nemlig ikke automatisk frygte det, der er anderledes.

Er vi mon kommet i tvivl om, hvem vi er?

Den ringe udgave af nationalismen er afgrænsende og udgrænsende. Den bygger på angst. På manglende bevidsthed om egen identitet og ofte stereotype forestillinger om “de andre”. Den udgave af nationalismen arbejder for helt lukkede grænser. Og den udgrænser mennesker, der ikke ligner os selv. Den puster til modsætninger og skaber et unuanceret dem-og-os for nu at citere fra den historie, vi kender så godt fra vores eget grænseland.

Skal national bevidsthed og en åben danskhed gå hånd i hånd, forudsætter det erkendelse af, at det kræver noget af både mig selv og den anden.

Skal national bevidsthed og en åben danskhed gå hånd i hånd, forudsætter det erkendelse af, at det kræver noget af både mig selv og den anden.

De nye kulturmøder er naturligvis anderledes end det kulturmøde, vi kender fra grænselandet. Alligevel er der fællestræk. I det dansk-tyske grænseland blev det med København-Bonn-erklæringen fastslået, at det frie sindelag og viljen til at være en fuldgyldig del af flertalssamfundet ikke er hinandens juridiske modsætninger. Men det er en stor moralsk og menneskelig udfordring.

I en påskesalme fra 1861 af Chr. Richardt står der: “Det er så let at lægge kors på andre – det er så tungt med korset selv at vandre”.

Og er man ikke kristen, kan man såmænd bare hente inspiration i en gammel talemåde: “Der skal to til tango”. ●

Mette Bock er formand for Grænseforeningen

Uffe Østergård har fået lavet en tilbygning til sit hus i Hobro, hvor han har indrettet et omfattende bibliotek med værker om historie og identitet.

TEMA:
NATIONALISME I EUROPA

NATIONALISME ER BEDRE END SIT RYGTE

Flygtninge og grænsekontrol splitter danskerne og udfordrer den nationale selvforståelse. Helt forudsigeligt, mener 70-årige Uffe Østergård, der er Danmarks fremmeste nationalismeforsker og har brugt sit liv på at finde ud af, hvem vi er

Af Anna-Lise Bjerager
Foto: Niels Åge Skovbo

Er vi en nationalstat bundet til dansk sprog og kultur, eller er vi europæere, der bor i region Danmark? Sådan omtrent spurgte tidligere dramachef Ingolf Gabold i et interview tidligere på året, hvor han også meldte ud, at DRS historiske drama "1864" var tænkt som en kritik af dansk nationalisme, som han anser for farlig både dengang og i dag. Ikke mindst ser han Dansk Folkeparti som et nutidigt skrækeksempel på fremmedfjendskhed og angst for EU.

Siden har debatten lydt: Er danskerne virkelig nationalister? Og hvad vil det i øvrigt sige ind i en virkelighed, der på få måneder har forandret sig som følge af flygtningestrømme mod Europa? Meningerne har været mange og delte, og en række kulturpersonligheder har udtalt, at de skammer sig over at være danskere, efter at den danske regering har gennemført asylstramninger og grænsekontrol.

70-årige Uffe Østergård har fulgt debatten på afstand fra sit hjem i Hobro. Ud over at være professor i europæisk og dansk historie er han også Danmarks fremmeste nationalismeforsker. Selv om han ofte tager toget til København, hvor han er tilknyttet Copenhagen Business School som professor emeritus og har en lejlighed, er det besluttet, at interviewet skal finde sted i Hobro, hvor han bor med sin kone Hanne.

Det er der en pointe i. Uffe Østergård mener nemlig, at positionerne i debatten er helt forudsigelige: Han peger ud mod den stille villavej og konstaterer, at der er flere af de flinke naboer, der stemmer på Dansk Folkeparti.

EN GRATIS OMGANG

"Det er en temmelig gratis omgang at sige, at man skammer sig over at være dansker. Det er noget, eliten i København går rundt og siger. Jeg har meget respekt for den almindelige dansker, der ofte har en anti-elitær tankegang. Det var

de samme danskere, der stemte nej til Maastricht i 1992 og nej til euroen i 2000. Jeg er ikke enig med dem: Jeg sagde ja til begge dele. Men jeg er ret tilfreds med at tilhøre en nation, der tænker selv, og som ikke bare udviser flokmentalitet. I Sverige har der været en tendens til for megen politisk korrekthed og en ufri debat. Det er en svensk tone, jeg hører hos dem, der siger, at de skammer sig", siger han.

Uffe Østergård er godt nok pensionist, men så langt fra færdig som forsker. Kallenderen melder om ti foredrag på en uge, han sidder i flere bedømmelsesudvalg og har to bøger på vej. Den ene handler meget aktuelt om grænser. Den anden handler om lutherdommens indflydelse på danskernes nationale identitet. Heller ikke Parkinsons sygdom, der har medført, at han har svært ved at bruge højre arm, har standset hans virkestrang:

"Jeg har besluttet, at jeg ikke er et appendix til min sygdom", siger han.

Uffe Østergårds hus ligger på toppen af bakken med udsigt til Mariager fjord, der blinker i solen denne mandag eftermiddag i marts. Det var her fra Himmerland, at det germanske folk, kimbrenne, ifølge myten drog hængende mod Rom i år 120 før vor tid. Det var dengang. I dag er det mere den regulære ydmygelse, som Hobro har været udsat for på det lokale fodboldstadion i weekenden, der optager sindene. 0-6. Og så mod Viborg.

FOLK, NATION, STAT

En kat er krøbet sammen i en bogreol i husets store bibliotek, der også fungerer som Uffe Østergårds arbejdsplads, og endnu en kat suser forbi ude i køkkenet. "De er søskende, og de er rygende uvenner", konstaterer Uffe Østergård med et nik mod kattene, mens han sætter vand over til te. Sådan er det selv i de bedste familier, bliver vi enige om. Interessant i sammenhængen, fordi "nation" kommer af det latinske "natus", der betyder født,

så nation betyder oprindeligt et fødselsfællesskab, forklarer han, ligesom ordet "gens", der betyder folk, optræder allerede i Bibelen og er udtryk for, at en gruppe mennesker har en vag fornemmelse af noget fælles.

Begrebet "stat", derimod, har historisk været udtryk for en administrativ og krigsførende enhed. Fra 1500 til 1800 var der en række stater i Europa, der blev regeret af fyrster og konger. Men med den franske revolution i 1789 blev kimen lagt til nationalstaterne i Europa: Nu var det nationen, folket, der på demokratisk vis definerede staten. Danmark fik sin grundlov i 1849, men først med den reviderede grundlov i 1915 fik også kvinder og tjenestefolk stemmeret, og grundlaget var lagt til den danske nationalstat, som vi kender den i dag.

Hvorvidt danskerne allerede i middelalderen har været i besiddelse af en national identitet, sådan som blandt andre historikeren Adam Wagner har hævdet i sin bog *Danskhed i middelalderen*, er Uffe Østergård tvivlende overfor.

"Jeg synes ikke, det er meningsfuldt at tale om et folk og en nation i moderne forstand før 1915. Først da kom den danske nation til at omfatte alle", siger han.

Det er nederlaget i 1864, der blev et afgørende vendepunkt og forvandlede Danmark fra helstat til småstat.

"Vores nationale identitet er blevet defineret i kamp mod det tyske i 1864 og under Anden Verdenskrig. I de senere år har vi defineret os i modsætning til indvandrere og nu flygtninge. Danmark er blevet en radikal udgave af en nationalstat, fordi vi har måttet holde sammen på stumpene, efter at have mistet så meget", siger han.

JEG HAR SADLET OM

Uffe Østergård har ændret holdning til begrebet nationalisme gennem årene, erkender han.

Siden han var dreng, har Uffe Østergård været optaget af bøgernes verden. Han er netop nu i gang med selv at skrive to bøger.

“Det har været en udbredt opfattelse i flere år, måske især hos De Radikale, men også i en bredere kreds, at national identitet er godt, og nationalisme er noget skidt. Men i dag ser virkeligheden anderledes ud. Jeg har i alt fald sadlet om. I dag forbinder jeg både noget positivt og negativt med nationalisme”.

Han tager afstand fra den form for nationalisme, som Dansk Folkeparti repræsenterer, og som han mener Søren Krarup er idémanden bag.

“Søren Krarup har med stor intellektuel dygtighed udviklet en sprogbrug om det nationale. Han har groft sagt gjort Grundtvigs kollektive Danmark til en individualitet i Kierkegaardsk forstand. Vi er som danskere mere enestående i vores egen selvforståelse, end vi nogensinde før har været, men uden at vi selv lægger mærke til det. Den udvikling er sket ikke mindst på grund af ham”, siger Uffe Østergård, der heller ikke er enig i den sammenkædning af danskhed og sprog, der ofte sker.

“Det er en nationalromantisk forestilling, som udviklede sig i 1800-tallet, at sprog og national identitet er identiske størrelser. Men sprog er noget, man lærer. Det er ikke noget, der kommer ind med modermælken”, siger han.

LÆR AF GRÆNSELANDET

Den nationalisme, som Uffe Østergård hylder, er den, der anerkender en vis national egenart, dog uden at denne egenart bliver eksklusiv.

“En række faktorer, hvoraf sprog er den ene, er med til at definere os som danskere i modsætning til alle andre folk. Min kollega Jes Fabricius Møller har sagt, at hvis ingen definerede sig som danskere, ville Danmark ophøre med at eksistere, og det er jeg enig med ham i. Det er ikke en ophævelse af nationalstaterne, der er brug for”.

“Gabold afslører jo også sig selv, når ▶

“

Det er en temmelig gratis omgang at sige, at man skammer sig over at være dansker. Det er noget, eliten i København går rundt og siger

““ Jeg har i alt fald sadlet om. I dag forbinder jeg både noget positivt og negativt med nationalisme

► han siger: Er vi en nationalstat, eller er vi europæere. Man tilslutter sig fællesskabet, når man anvender ordet “vi”.

“Spørgsmålet er alene hvilke fællesskaber, man ønsker at høre til. Gabold gør det til et spørgsmål om enten eller. Enten skal vi være danskere, eller også skal vi være europæere. Men sådan er det netop

ikke hensigtsmæssigt at tænke. Vi kan sagtens være begge dele”.

“Det er her, vi kan lære af det dansk-tyske grænseland, fordi mange mennesker fra det danske mindretal i Sydslesvig og det tyske mindretal i Sønderjylland lever med to identiteter. De er både danskere og tyskere. Vi taler om bindestreksidentitet, og den tankegang bliver

vi nødt til at gøre brug af i de kommende år over for de mange nye flygtninge, der søger asyl i Danmark og skal leve her. De kan sagtens være dansk-syrere eller dansk-irakere. Det ser jeg intet som helst problem i.”

ET VIDEPEGÆRLIGT BARN

Uffe Østergård er præget af, at hans forældre og han selv flyttede meget omkring i Danmark, fordi hans far var officer ved Forsvaret. I hans skoletid boede familien i Aalborg, og som dreng læste han sig igennem biblioteket på Hvorup kaserne, hvor hans far arbejdede. Det var alt fra *Ulysses* til noget om mongolerne og den britiske historiker A.J. Toynbees hovedværk *A study of History*, som han fik af sin

“Europa er på tilbagetog. Men det er ikke forbi endnu”, siger Uffe Østergård.

far i Elsa Gress’ oversættelse, da han var 12 år gammel, og som han læste fra ende til anden. Han har stadig bogen stående i biblioteket i en smuk indbinding, som hans far selv har udført.

“Min mor sagde, at jeg var umådelig irriterende. Jeg var enebarn, og jeg læste hele tiden. Da hun var hjemmegående husmor, havde hun kun hunden at snakke med”, siger Uffe Østergård med et smil.

Senere flyttede familien til Tønder, hvor han blev student. Også det blev prægende for Uffe Østergård. Det var tiden i grænselandet og Toynbees universalhistorie, der især var med til at få ham til at vælge historie som fag på universitetet.

“Da jeg begyndte på historiestudiet i 1966, var der tre historikere, der blev hånet. Den ene var Palle Lauring, for han kunne fortælle, og det måtte man ikke. Den anden var Oswald Spengler, der skrev *Der Untergang des Abendlandes*, og den tredje var Toynbee. Ham anså man for at være et fjols, fordi han inddelte historien i en række civilisationer. Det kunne man ikke, mente man dengang i 1960erne”, siger Uffe Østergård, der som ung historiker var overbevist om, at nationalismen var noget, der skulle overvindes i takt med, at landene i Europa blev mere og mere moderne og sekulære i en global verden. Men for at overvinde nationalismen, måtte man vide noget om den først, og det var på den baggrund, hans nationalismeforskning begyndte.

KÆRLIGHED TIL EU

Da Uffe Østergård fyldte 70 i oktober 2015, skrev en anden historiker i en fødselsdagsomtale: “Hvis man skal finde en rød ideologisk tråd i Østergårds mange artikler og bøger, så er det afstandtagen fra nationalstaten og en kærlighedserklæring til EU og integrationen ind i denne”. Den udlægning holder ikke længere, mener hovedpersonen selv.

“Jeg har ændret holdning med tiden

i takt med, at omstændighederne er blevet nogle andre: EU har udviklet sig til at være en koalition af nationalstater på godt og ondt. En forudsætning for, at EU kan fungere, er, at de enkelte stater støtter projektet. Vi var nogle, der troede, at staterne ville gøre det af ren egeninteresse. Men det har vist sig, at det vil de ikke. Det betyder jo, at det europæiske projekt nemt bliver et nulsumsspil, hvor det bliver umuligt at finde langsigtede løsninger.”

“I dag er de enkelte stater i Europa sig selv nærmest. Ikke mindst Danmark, som er det mest nationalistiske land af alle.

I Danmark taler vi, som om vi var i familie. Og det er vi jo næsten også. Vi har gået i skole sammen, vi har spist den samme slags mad, og vi har set de samme tv-serier. Den form for homogenitet i et land, findes næsten ikke magen til noget sted på jorden.”

“Derfor rykker vi sammen, når der opstår noget uventet, som det aktuelt er sket med flygtningesituationen. Det har været svært for danskerne at stifte bekendtskab med mellemøstlig kultur og religion. Nok aller mest for de danskere, der ikke har mødt en person fra Mellemøsten og aldrig kommer til det”, siger Uffe Østergård.

ULYKKELIGT HØJRESKRED

Flygtningesituationen har været medvirkende til et højreskred i de europæiske lande. Det er kommet stærkest til udtryk i det østlige Europa, men også i eksem-

pelvis Sverige, England, Frankrig og Tyskland. I Tyskland havde Alternative für Deutschland (AfD) stor fremgang ved tre delstatsvalg i marts. I Sydeuropa er nationalismen især venstreorienteret, men fælles for hele Europa er, at nationalismen er i fremmarch.

“Det er jo bagsiden af demokratiet: At især i vellykkede demokratier stemmer også analfabeterne. Og de sætter ikke deres kryds efter, om de bliver præsenteret for en langsigtet klog løsning. De stemmer efter folkestemningen nu og her”, siger Uffe Østergård.

Højreskredet kan ikke kun aflæses i

Det er her, vi kan lære af det dansk-tyske grænseland, fordi mange mennesker fra det danske mindretal i Sydslesvig og det tyske mindretal i Sønderjylland lever med to identiteter

stemmeboksen. Alene i 2015 var der mere end 200 ildspåsættelser på asylcentre alene i Tyskland. Den form for ekstrem nationalisme er ulykkelig og meget svær at bremse, vurderer Uffe Østergård, der peger på, at Danmark er blevet forskånet for ekstrem nationalisme indtil nu.

“Vi har en mere åben debat i Danmark og har i højere grad fået samlet tingene ▶

En forudsætning for, at EU kan fungere, er jo, at de enkelte stater støtter projektet. Vi var nogle, der troede, at staterne ville gøre det af ren egeninteresse. Men det har vist sig, at det vil de ikke

► inde på midten. Dansk Folkeparti er mere demokratisk end både AfD og Front Nationale. I både Tyskland og Frankrig har man udelukket de højreekstreme partier fra debatten og den politiske proces. På den måde gentager man nogle dårlige erfaringer fra 1920erne og 1930erne i Tyskland. Al historisk erfaring tilsiger, at også de pressede og de underprivilegerede bør komme til orde, så de føler sig repræsenteret. Ellers kommer desperationen, og så kan ingen forudsige, hvad der vil ske”.

Alligevel er Uffe Østergård skuffet over udviklingen, også i Danmark.

“Jeg havde nok regnet med, at vi havde så stærk en model, at vi kunne indoptage de fremmede. Men det må jeg erkende i dag: Det kunne vi ikke. Allerede daværende statsminister Helle Thorning-Schmidt sagde, at integrationen er mislykkedes, og det er ikke blevet bedre siden”.

Samtidig er der ikke udsigt til, at flytningssituationen vil ændre sig, siger Uffe Østergård og henviser blandt andet til klimaforandringer og opdæmningen af Eufrat, Tigris og Nilen, der vil forvandle store dele af Afrika og Mellemøsten til ørken i de kommende årtier, sammenholdt med en øget befolkningstilvækst. Når der til kommer moderne kommunikationsmidler, har man opskriften på en migrationsbølge, der ikke ser ud til at aftage.

EUROPA PÅ TILBAGETOG

Uffe Østergård ser mange paralleller til folkevandringstiden, som historikere

har kaldt perioden fra år 375 til 600, hvor mennesker i stort tal drog på vandring. Dette ændrede befolkningssammensætningen i Europa og betød store forandringer politisk og kulturelt og var medvirkende til Romerrigetets undergang.

“Romerriget forsøgte at beskytte sig ved at bygge mure og bemane dem. Når germanerne kravlede over Limes Germanicus, der var den grænse, der adskilte Romerriget fra de germanske stammer, var de frit bytte, der kunne slås ihjel. Nu forsøger landene i Europa sig med grænsekontrol. Man er ikke klar til systematiseret voldsanvendelse for at holde folk ude. Men det kommer. Det er en logisk følge, når nationalstaterne ikke vil samarbejde om en løsning”, siger han.

Set fra Uffe Østergårds synsvinkel går det, som det altid er gået. Civilisationer opstår og forgår. Han henviser til den britiske historiker Edward Gibbon, der i slutningen af 1700-tallet skrev værket *Det romerske riges forfald og undergang*, der omhandler de 1400 år fra kejser Trajan til Konstantinopels fald i 1453.

“Hvis Europa kan vare lige så længe, må vi være taknemmelige. Europa er på tilbagetog. Men det er ikke forbi endnu”, siger han. ●

UFFE ØSTERGÅRD, professor emeritus i dansk og europæisk historie, Copenhagen Business School, og adjungeret professor, Aarhus Universitet. Tidligere direktør for Dansk Center for Holocaust og Folkekræftstudier og leder for Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS). Hans hovedværker om national identitet, national, politisk kultur og nationalstater i Europa omfatter bl.a. *Europas ansigter*, 1992/2001, *Dansk Identitet*, 1993, *Europa. Identitet og identitetspolitik*, 1998/2000 og *Den globala nationalismen*, 2006, sammen med Björn Hettne og Sverker Sörlin.

KORT SAGT

OM NATIONALISME

“

I Sachsens hovedstad råber mængden: “Vi er folket!” Men hvem er dette folk? Det vil tyskerne gerne vide.

Europakorrespondent **PETER WIVEL** i Politiken 5. marts 2016

“ Folket er et produkt af nationalismen. Da Norge blev til i 1814, gik de i gang med at skabe et norsk folk.

Dr.phil. **HANS HAUGE** i Berlingske 10. februar 2016

“ Hvorfor skammer vi os så meget over vores symboler og vores oprindelse?

Lederskribent i Göteborgs-Posten, efter det svenske melodigrandprix 5. marts 2016, hvor der blev ændret i den svenske nationalsang: “Jeg vil leve, jeg vil dø i Norden” blev til “Jeg vil leve, jeg vil dø på jorden”.

“ Mener vi det alvorligt med at få et demokratisk Europa, så må vi afskaffe nationalstaten

ULRIKE GUÉROT, der er leder a tænketanken European Democracy Lab i Berlin, i Information 23. februar 2016 i serien “Venstrefløjens Europa”

“ Det er ikke mærkeligt, at reaktionen kommer stærkt. Det mærkelige er, at den ikke er kommet tidligere – og at vi, som udgør eliten, har så svært ved at forstå, at svaret ikke ligger i at stemple den vrede vælger, men i at gøre noget ved de problemer, der gør ham vred

Chefredaktør **BO LIDEGAARD**, Politiken 20. marts 2016 under overskriften: Hvad er det så vi kan lære af de kulsorte populistler?

TEMA:
NATIONALISME I EUROPA

SKAL HØJREPOPULISTISKE PARTIER HOLDES UDEN FOR INDFLYDELSE?

Af Anna-Lise Bjerager

NEJ

Erik Meier Carlsen, politisk kommentator og forfatter til *De overflødiges oprør – en trussel mod demokratiet?*

Først vil jeg sige, at jeg synes, det er misvisende at bruge betegnelsen "højre" om disse bevægelser, der typisk har tilslutning fra de mindre privilegerede og mennesker, der ikke tidligere har afgivet deres stemme. Det er mere korrekt at tale om nationalpopulisme, og populisme er ikke et skældsord efter min mening. Populisme er, ifølge den belgiske politiske filosof, Chantal Mouffe, at man bryder med en dominerende politisk diskurs. Det er netop, hvad der sker i denne tid i Europa.

Det er efter min mening demokratiets væsen, at alle vigtige strømninger i befolkningen kommer til stede på en politisk arena for at forhandle sig frem til et kompromis. Der er ikke på forhånd noget, der er rigtigt eller forkert i demokratisk hense-

ende. Det afgørende er, at alle er med. Hvis de etablerede partier begynder at bruge en eksklusionsstrategi, sådan som der er optræk til i Tyskland, går det galt. Det kan man se i Sverige, hvor Sverigedemokraterne har fordoblet sin vælgertilslutning, efter at de øvrige partier i Rigsdagen nægtede at have noget med partiet at gøre.

Jeg mener, at Dansk Folkeparti (DF) er en gave til demokratiet, og det samme

“

Jeg mener, at Dansk Folkeparti (DF) er en gave til demokratiet, og det samme kan man sige om AfD i Tyskland

kan man sige om AfD i Tyskland. Jeg kunne aldrig drømme om selv at stemme på DF. Men partiet har givet stemme til en meget stor del af den mindre privilegerede del af den danske befolkning, der er trygge ved at afgrænse sig nationalt og meget utrygge ved deres egne og deres børns fremtidsmuligheder, når det gælder arbejde og velfærd.

Disse mennesker er skeptiske over for globalisering, indvandring, flygtninge og EU. De er ikke sprogkyndige og oplever, at de overnationale institutioner som Europaparlamentet kobler dem af. De er knyttet til nære miljøer i lokalområdet, hvor det i øvrigt også er dem, der bor dør om dør med flygtningene på asylcentre rundt om i landet. Det er jo ikke eliten, som rykker sammen i deres eksklusive kvarterer, der nogensinde møder en flygtning.

Den mindre privilegerede del af befolkningerne i Europa nærer en vrede og bekymring, og nu vil de have magt og indflydelse. Den får udtryk i disse nationalpopulistiske partidannelser. Det er en stærk tendens. ●

Foto: Scanpix

Højrefløjspartiet AfD fik 24 procent af stemmerne ved delstatsvalget i Sachsen-Anhalt i marts. Partiet har nu kurs mod Forbundsdagen.

JA

Lars Harms, medlem af den slesvig-holstenske landdag for mindretalspartiet, SSW

Som ansvarlig politiker mener jeg, det er umuligt at samarbejde med partier som Alternative für Deutschland (AfD). Efter de tre delstatsvalg i Tyskland 13. marts er AfD nu repræsenteret i halvdelen af 16 delstater. Hvis partiet på et tidspunkt skulle blive valgt ind i landdagen i Kiel, ville jeg være nødt til at sidde i udvalg med dem. Men der vil ikke blive tale om et samarbejde mellem SSW og højrepopulistiske partier. Det vil aldrig ske. Personligt har jeg heller ikke lyst til at tale med dem. Der må være en grænse, og den grænse er, når et parti som AfD mener, at tyskere er bedre end alle andre folkeslag.

Den slags holdninger er man selvfølgelig ekstra følsom over for, når man som jeg tilhører et mindretal, nemlig det

frisiske. Jeg er opdraget med, at alle mennesker er lige og skal behandles lige, helt uafhængig af, hvor de kommer fra, og det er alle de nationale mindretal i Tyskland: Det danske mindretal i Sydslesvig, roma sinti, sorberne og friserne.

Det er et stort problem, at de højrepopulistiske partier kun vil flertalskulturen og for eksempel vil nægte flygtninge at komme ind i landet. Tyskland er en stor eksportnation, og der er en stor chance for, at flygtningene kan yde deres bidrag til gavn for samfundet og økonomien, samtidig med at vi løser et demografisk problem. AfD fokuserer imidlertid kun på problemerne og vil lukke grænserne. Men vi lever i en international verden, og man kan ikke bare lukke grænser eller ty til andre gammeldags løsninger fra tiden før EU.

Afgrænsning i forhold til partier som AfD er helt nødvendig. De må holdes uden for indflydelse. Her taler jeg også som tysk statsborger. Før 1933 besluttede de etablerede partier at samarbejde med nazistpartiet. Det blev en indirekte invitation til nazistpartiet om at overtage

Afgrænsning i forhold til partier som AfD er helt nødvendig. De må holdes uden for indflydelse

magten. Det står helt klart for mig, at den slags aldrig skal ske igen.

Jeg ved ikke, om AfD er en døgnflue, sådan som Angela Merkel har formuleret det. Men jeg håber det. Jeg håber også, at de europæiske lande besinder sig og begynder at samarbejde om at finde gode, grænseoverskridende løsninger på de problemer, Europa står over for. Kun på den måde kan vi holde AfD og lignende partier fra magten. ●

TEMA:

NATIONALISME I EUROPA

“ Vi holder fast i både dansk og tysk

Ann-Kristin, der kommer fra det danske mindretal i Sydslesvig, og Daniel, der er opvokset på Als som en del af det tyske mindretal, er enige om, at man godt kan være dansk og tysk samtidig

Af Merlin Christophersen

Hjemme hos Ann-Kristin Hermann og Daniel Ruff i Valby har de et skab ude i køkkenet. Her gemmer de tyske lækkerier som *Schokoladenkränze* og *Weissbier* til særlige lejligheder. Men ellers kan det være svært at se, om man er trådt ind i et dansk eller et tysk hjem.

Det er der en forklaring på, for både det danske og det tyske er dybt forankret i Ann-Kristins og Daniels selvforståelse. Ann-Kristin er opvokset i Harreslev ved Flensborg og kommer fra det danske mindretal, mens Daniel er opvokset på Als som en del af det tyske mindretal. For seks år siden mødte de hinanden til en fest på det tyske kollegium i Hellerup, og nu venter de deres første barn til maj og bosætter sig snart i Amsterdam, hvor Daniel har fået nyt job.

“Det bliver en udfordring at skulle have barn og flytte på én gang. Men en ting står fast. Vi vil holde fast i både vores danske og tyske identitet”, siger Daniel, mens Ann-Kristin nikker samstemmende.

HVAD MED BARNET?

De er enige om, at deres barn skal vokse op med både dansk og tysk sprog og

kultur, og det betyder for dem, at de selv skal holde fast i begge dele. De diskuterer allerede nu, inden barnet er født, hvordan man sikrer dette rent praktisk.

Ann-Kristin har den holdning, at når barnet bliver født, finder hun ud af, om hun vil tale dansk eller tysk med barnet. Det har Daniel taget konsekvensen af.

“Jeg vil simpelthen bare tvinge mig selv til at tale det sprog, som Ann-Kristin ikke taler”, siger han.

Til daglig taler Ann-Kristin og Daniel mest tysk med hinanden. Og det er Ann-Kristin, der er vokset op med dansk som hjemmesprog, der insisterer på at parret skal tale tysk.

“Hele min hverdag foregår på dansk. Tysk er et frirum at komme hjem til, og noget jeg dyrker for ikke at glemme det”, fortæller hun.

Flytningen til Amsterdam stiller også parret over for nogle udfordringer.

“Min største frygt er at tabe noget af det danske, når vi er i udlandet. Vi talte tysk derhjemme, men dansk har altid været det sprog, jeg færdedes i, og Danmark har altid været mit hjemland, selvom både det danske og det tyske er en del af min

identitet”, siger Daniel, der er begyndt at samle på danske dvd'er for at kunne tage noget dansk kultur med til den hollandske hovedstad.

EN TYSKER I KØBENHAVN

Ingen af dem har oplevet særlige forbehold i den danske befolkning over for deres delvist tyske baggrunde. Men Ann-Kristin har oplevet at blive kategoriseret på måder, der ikke er i overensstemmelse med hendes egen selvopfattelse.

“Jeg er jo flyttet fra det danske mindretal til det danske flertal. Så i virkeligheden er jeg ikke mindretal mere. Men jeg erfarede, at man opfattede mig som tysker i København. Det var lidt underligt”, siger hun og tilføjer, at det er irriterende at blive sat i bås på grund af sin baggrund, ligegyldigt om man kommer fra Tyskland eller Sydslesvig eller et helt tredje sted fra.

De har begge gjort den erfaring, at når man vokser op som en del af et nationalt mindretal, er man ikke så tilbøjelig til at have fordomme om andre.

“Jeg tror, der følger en åbenhed med over for andre kulturer og sprog, når man

Ann-Kristin og Daniel har begge gjort den erfaring, at man ikke har så mange fordomme, når man er vokset op som en del af et nationalt mindretal. "Man er nødt til at være tolerant over for andre kulturer", siger Daniel.

har prøvet at leve som mindretal i en flertalskultur", siger Ann-Kristin.

Daniel uddyber: "Som mindretal bliver man nødt til at være tolerant over for andre kulturer. Og man bliver nødt til at acceptere, at når mennesker kommer hertil fra eksempelvis Afghanistan, vil de fortsætte med at leve med deres egen kultur. Samtidig forstår man som mindretal også, at det er supervigtigt at lade sig integrere og overtage visse dele af den nye kultur. Ellers føler man sig ikke hjemme". ●

ANN-KRISTIN er 30 år, opvokset i Harreslev ved Flensborg og fra det danske mindretal. Hun er uddannet tegnsprogstolk og læser til fysioterapeut.

DANIEL er 27 år, fra Nordborg på Als, hvor han er opvokset i det tyske mindretal. Han har læst på CBS i København og står foran et jobskifte til en virksomhed i Amsterdam.

TEMA:
NATIONALISME I EUROPA

Foto: Karsten Schnack / Scanpix

Kristendommen er ikke væsentlig for at være dansk ifølge en spørgeskemaundersøgelse om national identitet, som behandles i en ny bog.

NATIONALE FORESTILLINGER UNDER FORANDRING

Danskerne er grebet af en republikansk stemning, og nationalkonservative forestillinger om en autentisk dansk kultur er under afvikling, mener forfatter til ny bog

Af Anna-Lise Bjerager

Det er nationens overlevelse, der optager danskerne, og hvis den skal sikres, gælder det om at styrke det politiske fælleskab og lægge mindre vægt på nationalkonservative forestillinger om en autentisk dansk kultur med kristendommen som fælles religion.

Det mener danskerne, hvis man skal tro konklusionerne i en ny bog *Den danske republik. Forandringer i danskernes nationale forestillinger*, der er skrevet af Christian Albrekt Larsen, professor i komparative velfærdsstudier på Aalborg Universitet.

Bogen er baseret på en større international spørgeskemaundersøgelse om national identitet, der er gennemført i 33 lande i 2003 og 2013. Undersøgelsen viser, at der er sket forskydninger i danskernes opfattelse af, hvad der er vigtigt for at være dansk i løbet af denne tiårige periode.

AT VÆRE RIGTIG DANSK

Et repræsentativt udsnit af befolkningen er i 2003 og 2013 blevet stillet spørgsmålet: "Nogle folk siger, at de følgende ting er vigtige for at være rigtig dansk.

Andre siger, at de ikke er så vigtige. Hvor vigtigt synes du, at hver af de følgende ting er?"

Herefter spørges til følgende kriterier: At være dansk statsborger, at respektere danske politiske institutioner og love, at være født i Danmark, at have levet det meste af sit liv i Danmark, at have dansk familiebaggrund, at kunne tale dansk, at være kristen, og at føle sig dansk.

Generelt finder danskerne de fleste af disse kriterier vigtige. Men der er sket ændringer: At kunne tale dansk er det væsentligste kriterium for "at være rigtig dansk" både i 2003 og i 2013. Men undersøgelsen viser, at dette kriterium spiller en mindre væsentlig rolle i 2013 end ti år tidligere: I 2003 svarede 75 procent af de voksne danskere, at det var meget vigtigt at kunne tale dansk for at være rigtig dansk. I 2013 var det tal faldet til 64 procent.

KRISTENDOMMEN ER SVÆKKET

Undersøgelsen viser også, at dette at være kristen i både 2003 og 2013 fik færrest deltagere i undersøgelsen til at svare "meget

vigtigt" for være rigtig dansk. Men også her er der sket en ændring gennem de ti år. I 2003 mente 15 procent af den voksne befolkning, at det at være kristen var meget vigtigt for at være rigtig dansk, og blandt de 70-79-årige var det 45 procent. I 2013 var det kun ni procent af voksne danskere, og blandt de 70-79-årige var det kun 21 procent.

Også i forhold til at være født i Danmark er der sket en ændring. I 2003 svarede 37 procent, at det var meget vigtigt at være født i Danmark for at være rigtig dansk. I 2013 var det tal faldet til 29 procent.

Christian Albrekt Larsen konkluderer i en debatartikel på altinget.dk, at undersøgelsen er godt nyt for integrationen.

"Opblødningen i kriterierne for at blive "rigtig dansk" betyder alt andet lige, at det er blevet nemmere for indvandrere at blive inkluderet i nationen", skriver han. ●

Christian Albrekt Larsen: "Den danske republik. Forandringer i danskernes nationale forestillinger." Hans Reitzels Forlag. 120 sider. 190 kr.

TÆNK EN GANG ...

Tekst & foto: Mette Bock

Her er Aase og Aase. Med dobbelt-A, tak! De hedder også henholdsvis Abild og Peitersen. Aase 1 er født på Sjælland, Aase 2 i Sydslesvig, og de har begge tilbragt hele arbejdslivet som musiklærere på henholdsvis Duborg-Skolen og Gustav Johannsen-Skolen. De er begge 75 år gamle, hvilket absolut ikke mærkes på hverken stemmer eller energi.

Jeg mødte Aase 1 og Aase 2 i februar på Flensborghus, hvor damerne havde indkaldt mindretal og andet godtfolk til marathonsang under overskriften: Så syng da, Sydslesvig! Fra klokken ni om morgenen til syv om aftenen hørte flere hundrede mennesker sig gennem den danske højskolesangbogs seneste udgave, der netop har haft 10 års jubilæum. Der var hidkaldt musikalsk forstærkning fra hele mindretallet. Foruden de syngende var der solister, orkestre, mundharmonikaer, pianister og brummere i alle aldre. Man blev simpelthen glad i låget.

Aase og Aase har hentet ideen på Vartov, der gennem flere år har inviteret til marathonsang, men damerne har bogstavelig talt sunget sig gennem livet. Og de elsker det. For, som de siger helt synkront og i et overbevisende crescendo: Det binder sammen, når man synger. At synge giver fællesskab. Vi kan simpelthen ikke være vrede på hinanden, når vi synger. Jeg kan for egen regning tilføje, at man også kan knytte venskaber, finde kærester og ægtefæller gennem korsang.

Jeg fandt dog ud af, at der også er markante forskelle mellem Aase 1 og Aase 2. De instruerede på skift en time ad

gangen. Aase 1 holdt på, at alle vers skulle synges i hver sang. Aase 2 fandt, at med den skrivelyst en del af forfatterne har haft – tænk bare på Grundtvig – blev det for meget med alle de vers, så hun nøjedes med de to første og det sidste vers.

På den måde kom deltagerne på en enkelt dag gennem den højskolesangbog, der siden førsteudgaven i 1894 så fint har bundet os sammen i bevidstheden om dansk sprog, kultur og identitet. Tak til Aase og Aase! ●

KORT SAGT

OM NATIONALISME

**Vores intention er at passe på alle.
Både Pernille, Jan, Fatima og Ibrahim.
Alle skal have lov at være her.**

Pressetalsmand, **ARNE ANDERSEN**, Soldiers of Odin, der er i gang med at oprette lokale afdelinger med borgerværn i flere danske byer, efter at der er åbnet højreekstremistiske afdelinger i Sverige, Norge og Finland.

Denne bus kan køre 14.000 hjem om året

Ordlyd på busreklame, som Danskernes Parti planlægger. Partiet samler underskrifter til at stille op til Folketinget.

DANSKERE ER IMOD AUTORITETER

Hvad er det særligt danske? Grænsens læsere opfordres til at bidrage til kulturminister Bertel Haarders Danmarkskanon

Af Jørn Lund

Her i landet er vi meget optaget af at sætte ord på, hvad det vil sige at være dansker. I grænselandet ved man mere om det, end vi andre, der er mere stedbundne, for man skal have andre kulturer tæt på for at opdage sin egen. En stigende del af de herboende personer er vokset op under andre himmelstrøg og kan også have svært ved at orientere sig.

Derfor har kulturminister Bertel Haarder sat et projekt i gang, som kaldes Danmarkskanon.

En kanon skal her udtales med tryk på første stavelse; det er græsk og betyder rettesnor, en vejviser. Begrebet stammer fra den tidlige kristendom, hvor nogle skrifter blev ophøjet som kanoniske, obligatoriske. Andre, mere tvivlsomme, var apokryfe, græsk for hemmelige eller skjulte.

Vi har brugt ordet kanon i den overførte betydning "noget, man skal eller bør kende og forstå" i et par årtier. Tidligere kulturminister Brian Mikkelsen igangsatte en kunstkanon, som han kaldte kulturkanon, og befolkede udvalgene med kunstnere og kultureksperter. Undervisningsministeriet indførte en literær kanon, som gjorde kendskabet til visse forfattere obligatorisk i skolen – og den er indbygget i folkeskolens og gymnasiets læseplaner; det er den ultimative sejr for en kanon. Den skaber opmærksomhed, ofte uvilje i første omgang, men hvis den virker, tænker man ikke over det.

FOLK FRA SØNDERJYLLAND

Haarders Danmarkskanon fortolker kulturbegrebet meget bredt og vil inddrage befolkningen i den proces, der skal sætte ord på de værdier, der opfattes som bærende for den danske sam-

fundsmodel. Som deltager i et par forberedende møder har jeg mødt mange repræsentanter for ikke-europæiske indvandrere; man kunne også have haft glæde af folk fra Sønderjylland. Der var repræsentanter for sporten, Danmarks Radio, højskolerne, hip-hop-kulturen, foreningen af bøsser og lesbiske, en kirkehistoriker, bibliotekerne, festivalkulturen (Roskilde, Aarhus), oplysningsforbundene og en enkelt forfatter, Jens Christian Grøndahl, som betonedede sammenhængen mellem sprog og kultur på en helt overbevisende måde; så slap jeg for det.

ET DANSK SÆRPRÆG

Da vi alle skulle pege på en særlig dansk værdi var jeg ikke i tvivl: Et dansk (nordisk) særpræg er forholdet til autoritet, som er mindre fastlåst og mindre præget af skarpt afgrænsede magthierarkier end i de fleste andre kulturer. Det præger synet på barnet, på pædagogikken, på forholdet til myndigheder, det afspejles i pressen og medierne osv. I en periode var stort set alle autoriteter udsat for kritik, men det viste sig at være et overgangsfænomen.

Andre pegede på relevante emner som frihed, tryghed, sangtraditionen, højskolen, foreningslivet, grundloven, biblioteksvæsenet og vovede også at lufte ordene solidaritet og ånd.

Alle er klar over, at dansk kultur er udviklet i vekselvirkning med andre kulturer; vi har bidraget, men også modtaget, og vi har indpasset udefra kommende kulturpåvirkning til den nationale kultur – tænk bare på sproget. Men samtalen om noget så abstrakt som værdier er vanskelig, hvad der ikke gør den unødvendig.

AT SÆTTE ORD PÅ VÆRDIER

Problemet ved at tumle med begreber som værdier og idealer er, at vi sjældent sætter ord på dem. Men det står vi os ved at kunne, for ellers drukner vi i globaliseringen uden at kunne yde et bidrag. Andre steder er frihedsbegrebet anfægtet, selvstændig stillingtagen uønsket, sandhed underlagt politisk kontrol osv. Vi skal ikke blive selvtilstrækkelige af den erkendelse – eller selvfede, som det hedder i dag, men vi skal gøre os klart, at vi har noget at byde på:

Ifølge den seneste FN-undersøgelse *World Happiness Report* er vi det lykkeligste folk ud fra kriterier som antallet af leveår

DELTA I DANMARKSKANON

Frem til efteråret er danskerne inviteret til at bidrage med forslag til en Danmarkskanon på websitet danmarkskanon.dk, der åbner til maj. Den endelige Danmarkskanon vil blive offentliggjort i slutningen af 2016 eller i begyndelsen af 2017.

Foto: Scampix

Det er karakteristisk for danskere, at de har et afslappet forhold til magthierarkier, skriver Jørn Lund. Her er det nordkoreanere, der bøjer sig i ærefrygt for de tidligere nordkoreanske ledere Kim Il Sung og Kim Jong Il på Mansu Hill i Nordkoreas hovedstad, Pyongyang.

uden skavanker, tillid til omgivelserne, lighed, social tryghed og størrelsen af bruttonationalproduktet, altså en blanding af materielle og immaterielle værdier. Vi er verdens mindst korrupte land, vi kender ikke til lokale borgerkrige osv. Vi er heller ikke imperialister, tværtimod. Vi afstår gerne områder, der ønsker selvstændighed.

VÆR MED I PROCESSEN

Det skal blive spændende at se, hvad et kommende udvalg finder frem til på basis af en borgerinddragelse, som allerede nu har sat sig spor. Men mest spændende er det naturligvis, hvad vi så bruger den nye erkendelse til, når værdierne kommer frem i lyset.

Det ville kvalificere arbejdet med en Danmarkskanon, hvis der kom udspil fra læserne af Grænsen, og jeg ved, at Bertel Haarder vil læse forslagene med åbent sind. ●

JØRN LUND, professor i dansk sprog og formand for Dansk Sprognævn, skriver om sprog og kultur i Grænsen. Jørn Lund er medlem af Sprogforeningen, der har som formål at gavne dansk sprog og kultur i Sønderjylland.

Grænsebommen ved Siltoftvej, Højer.

“ Kom nu og leg med på en Vadehavstur

Det er forår og en god årstid at drage ud i naturen. Skulle man savne inspiration, kan man med fordel begive sig i kast med fotografen Jens Kristian Kjærgaards nyeste fotobog, *Nationalpark Vadehavet – natur i verdensklasse*.

Af Anna-Lise Bjerager
Foto og copyright: Jens Kristian Kjærgaard

Som det fastslås allerede i bogens indledning, er Vadehavet et enestående naturområde, der ikke findes tilsvarende noget sted på jorden. Den danske del af Vadehavet blev i 2014 optaget på Unescos Verdensnaturarvliste, og sammen med den tyske og hollandske del

udgør verdensnaturarven et mere end 500 kilometer langt sammenhængende system af vadeflader samt marsk- og tidevandsområder, som strækker sig fra Blåvandsbuk i nord til Den Helder i Holland.

Jens Kristian Kjærgaard har brugt nogle år på at fotografere stemnings- og

øjebliksbilleder fra den danske del af marsken og Vadehavet, og han har i sandhed øje for detaljen i det svimlende store landskab. Som når hans linse stiller skarpt på sandformationerne på den tørslagne havbund, inden højvandet sætter ind, eller eremitkrebsen, der

Islandske ryler på Mandø. Rylerne, der i bogen omtales som globale verdensborgere, samles om foråret i marts-april i Vadehavet. I maj trækker de mod rasteplasser i det nordligste Norge. Herefter trækker fuglene til ynglepladser i Canada og Grønland over den grønlandske indlandsis.

Forlandet, der er området foran digerne, er hjemsted for planter, padder, insekter og masser af får.

Her fra forlandet mellem Kongeåen og Ribe Å.

stirrer på beskueren med udtryksløse øjne.

Bogen, der vejer sine 2,5 kilo, er forsynet med velskrevne tekster af Klaus Melbye, der er centerleder og naturvejleder på Vadehavs-centeret i Ribe, luftfotos af biolog John Frikke og Jens Rosendahls

Vadehavs-digte. Et af digtene indledes med strofen:

Kom nu og leg med på en Vadehavsturn / mens kloderne selv triller rundt / Følg blot et sekund universernes ur / der styrer det levende bundt / Det pibler, det skifter, det driver herind / det finder sit

løb selvom døv, ja, og blind / Det sukker og samler og hitter en vej / som mønster for dig og for mig.

Opfordringen være hermed givet videre. Der er tale om en usædvanlig poetisk og helstøbt bog, som varmt kan anbefales. ▶

Koresand er et såkaldt højsand på 30 kvadratkilometer. Et højsand skabes, når sand fra Nordsøen skylles ind på bankerne, hvorefter vinden tørrer sandet ud, og blæser det længere ind på højsandet. Koresand er et af de højsande i Vadehavet, der vokser mest.

*Jens Christian Kjærgaard:
Nationalpark Vadehavet
– natur i verdensklasse.
Forlaget Vestenvind.
400 sider, 499 kr. ●*

Eremitkrebse har intet skjold selv, så den må søge beskyttelse andre steder, som her i et tomt sneglehus.

ANMELDELSE

VI ER STADIG PRÆGET AF 1864

En ny antologi kommer dygtigt rundt om 1864 og krigens følger for dansk identitet og politik

Af Jens Wendel-Hansen

Få historiske begivenheder er de seneste år blevet diskuteret så intenst som netop krigen i 1864, og årsagen er i virkeligheden ganske enkel: Skønt vi lever i en tid, hvor det bliver betragtet som lidet givende at hænge sig i fortiden, så har krigen i 1864 vist sig umulig at slippe – simpelthen fordi følgerne af krigen har sat et varigt præg på Danmark og danskerne selvforståelse.

Derfor er Inge Adriansens og Steen Bo Frandsens antologi om følgerne af krigen i 1864 også særdeles relevant og en oplagt udgivelse i kølvandet på 150-året for nederlaget 18. april 1864 og Danmarks fredsaftale med Preussen og Østrig i Wien den 30. oktober samme år.

Med sine 10 indlæg skrevet af forskellige forfattere spænder antologien vidt, og netop det er bogens store force. Antologien giver i al dens bredde læseren en god samlet introduktion til en historisk begivenhed, der har haft vidtrækkende konsekvenser inden for mange områder: Det behandles, hvilken betydning krigen politisk havde for Danmark, Slesvig og Tyskland som helhed, men lige så udførligt bliver erindringen om krigen behandlet. Således beskriver Jens Ole Christensen, hvordan krigen efterfølgende lagde grunden til de fire gamle partiers vidt forskellige overlevelsestrategier for Danmark, Sebastian Olden-Jørgensen, hvilken skiftende plads krigen har haft i den danske sangskat, og Inge Adriansen, hvordan de mange 1864-jubilæer har udviklet sig gennem tiden.

ULIGEVÆGTIGT FORHOLD

Antologien sætter som nævnt også krigen i 1864 ind i en samlet tysk historie. Den del tager Uwe Danker sig af ved at skildre historien om de tre krige, der førte til

Tysklands samling, og hvor krigen i 1864 var den første, men også ved at fokusere på det interne politiske spil mellem Bismarck og den liberale opposition om magten i forfatningen. Samtidig står det for læseren ganske klart, at der er et uligevægtigt forhold mellem, hvad krigen betød for Danmark, og hvad den betød for Tyskland.

I bogen fylder følgerne for danskerne mest, men det fremstår netop som en pointe i sig selv: Krigen i 1864 havde ikke for tyskerne en nær så enestående betydning, fordi den efterfulgtes af to andre krige, mellem Preussen og Østrig i 1866 og mod Frankrig 1870-71. Disses hidtil afgørende betydning for den tyske selvopfattelse er, som bl.a. Gerret L. Schlaber fremstiller det, efterfølgende bl.a. blevet overgået af nazismens storhed og fald.

For Danmarks vedkommende var krigen i 1864 med til at skabe en selvforståelse blandt danskerne af Danmark som en hyggelig lilleputstat. En selvforståelse, man, ifølge Jens Ole Christensens indlæg, synes at være begyndt at gøre op med gennem den aktive rolle, Danmark de seneste årtier har spillet i internationale militære operationer.

HVAD MED DE DANSKE SLESVIGERE?

Skulle denne anmelder pege på et enkelt svagt punkt i denne ellers helstøbte antologi, måtte det være, at den ikke mere indgående behandler den rolle, de danske slesvigere, der efter krigen blev preussiske statsborgere, spillede. Hvordan skildrede de krigens udfald? Og hvordan blev de "brugt" i den efterfølgende politiske strid i Danmark? I de kampe mellem Højre og Venstre, der prægede det danske politiske landskab i tiden efter 1864, blev de dansksindede slesvigere

hyppigt inddraget som argument for en given politisk linje. Skønt striden politisk set handlede om Grundloven, forsvaret, skattespørgsmål og en række andre ting, så tyder meget på, at de danske politikeres blik konstant var rettet mod de danske slesvigere. Man var fra dansk side optaget af, hvordan man skulle agere i den daglige politik, hvis man skulle gøre sig håb om, at Nordlesvig skulle blive dansk igen. Samtidig holdt sønderjyderne sig heller ikke tavse i dette spørgsmål. De danske folkebevægelser fik også et udtryk i de danske dele af Nordlesvig. Dette er kun sporadisk behandlet i antologien, men er en afgørende følge af krigen.

Samlet set står antologien imidlertid som en givende introduktion til et komplekst anliggende. Antologien er et godt sted at begynde, hvis man vil forstå, hvordan nogle få måneder for 150 år siden blev afgørende for, hvordan vi helt op til i dag opfatter os selv som danskere. ●

Inge Adriansen og Steen Bo Frandsen (red.): Efter 1864 – Krigens følger på kort og langt sigt, Syddansk Universitetsforlag 2015, 294 sider, 299 kr.

JENS WENDEL-HANSEN, Ph.d., adjunkt i moderne historie ved Institut for Kultur, Sprog og Historie, Grønlands Universitet

14 dages
internationalt
højskoleophold
med fokus på
fællesskab, kulturmøde
innovation og politik
kun kr. 750.-

JUNG2016 ZUSAMMEN

Kom med: 31.07. - 13.08. 2016

jungzusammen.dk

GRÆNSEFORENINGEN
FOR EN ÅBEN DANSKHED

**HØJSKOLEN
ØSTERSØEN**

NORDSEE AKADEMIE

Schleswig-Holstein
Der echte Norden

Region
Syddanmark

GEORG BRANDES:

SØNDERJYLLAND HAR BETYDNING FOR DANSK KULTUR

Georg Brandes, der levede fra 1842 til 1927, blev frontfigur i "Det Moderne Gennembrud", som han indledte med sine forelæsninger i 1870erne. Men han var også optaget af Sønderjylland, hvilket et essay fra 1901 vidner om

Af Bodil Kruse

Tabet af Norge i 1814 var smertefuldt, men det lykkedes Danmark at bevare forbindelsen med Norge i hele 1800-tallet, og forfattere som Ibsen, Bjørnson, Lie og flere andre fik mange læsere i Danmark. Så dette tab var ikke skæbnsvangert.

Det var derimod tabet af Sønderjylland i 1864. Hvis den danske del af området blev fortysket, ville Danmark miste en af hovedkilderne til dansk åndsliv.

Sådan skrev litteraturkritikeren Georg Brandes i sit essay: *Sønderjylland har betydning for dansk kultur*, der blev udgivet i 1901.

Baggrunden for Brandes essay var netop tabet af Sønderjylland i 1864. I 1883 skulle Brandes forlade Berlin, hvor han havde boet i eksil siden 1876 efter at have vakt forargelse i det danske borgerskab på grund af sine radikale frihedstanker. Inden han rejste tilbage til København holdt han en afskedsfest. I sin tale sagde han blandt andet:

"Mit hjerte snører sig sammen, når jeg tænker på, at nu, hvor jeg frivilligt forlader Tyskland, må hundreder af danske borgere, nordslesvigske bondesønner, ufrivilligt forlade landet." På dette tidspunkt var der stort set ingen, der havde nogen interesse for, hvad der skete i det tidligere danske område i den nordlige del af Slesvig bortset fra de sønderjyske foreninger, der blev grundlagt i Danmark fra 1880erne, og som efter Genforeningen blev samlet i Grænseforeningen.

I de følgende år skete der en tilbagegang for danskheden i Sønderjylland, og det blev alvorligere fra 1897, da Ernst Mathias von Köller blev overpræsident i Slesvig-Holsten. Der kom nu flere restriktioner mod dansk sprog og kultur i Slesvig.

I sit essay skriver Brandes, at utrolig mange kunstnere, men også åndsretninger, på den tid udgik fra Sønderjylland. Som eksempel nævner han pietismen, som i sine første faser var forkæmper for inderlighed og personligt ansvar. Brandes citerer salmedigteren H.A. Brorson og hans poetiske tekster.

Også Johannes Ewald nævnes. Johannes Ewald voksede op i Slesvig og skrev digte med en indlevelse og styrke, som ikke er overgået, ifølge Brandes. Georg Brandes mener, at det er blandt sønderjyder, at vi finder de fineste fremstillinger af det danske sprog, ligesom han opregner en perlerække af kendte kunstnere og videnskabsmænd, som stammer fra Sønderjylland. Heriblandt Georg Zoëga, der blev inspirator for Bertel Thorvaldsen, og maleren C.W. Eckersberg.

Brandes nævner også sønderjyder, der rejste til Tyskland. Den tyske historiker Theodor Momsen var tysk sønderjyde. Juristen Georg Beseler ligeledes.

I begyndelsen af sit essay skriver Brandes: "I fald den danske del af Sønderjylland fortyskes, eller i fald vi undlader at gøre alt, hvad vi formår for at holde sprog- og kulturfællesskabet vedlige, så mister vi en af de store hovedkilder til dansk åndsliv. Et tab, som er større end det politiske, og som vi vil få vanskeligere ved at tåle".

I slutningen af sit essay fører Brandes tanken videre: "Hvis vi ser på Slesvigs fortyskelse, så vil i fremtiden alt, hvad fremragende landet frembringer, gå til det tyske rige – og vi lide et uoverskueligt tab".

Han går videre med at frygte, at det han

kalder "fortyskningen" ikke behøver at stoppe ved Kongeåen. Nej, siger han – "tysken vil snart med tusind tunger slikke sig op nordpå, og dansk sprog snart være et væsen med svindsot".

Han nævner folk, der på dette tidspunkt har udtrykt ligegyldighed med, om kongen hedder Christian eller Wilhelm, og om Danmark bliver tilintetgjort og inddraget i Tyskland. Brandes slutter sit essay med at slå fast, at det drejer sig om vores beståen som åndsvæsener og ikke blot som stat.

Georg Brandes essay giver et billede af situationen og stemningen i 1901, hvor kampen for dansk sprog og kultur i den nordlige del af Slesvig var i en afgørende fase. Vi får et indblik i situationen i området på dette tidspunkt. ●

Georg Brandes: *"Sønderjylland har betydning for dansk kultur"*, 1901. Dette essay på 24 sider blev oprindeligt bragt som særtryk i *Sønderjyske Aarbøger*, 1901, og er også udgivet i *"Essays"* af Georg Brandes,

Gyldendals Uglebøger 1968. Bogen kan købes på www.antivariat.net eller læses i Grænseforeningens digitale leksikon på www.graenseforeningen.dk

BODIL KRUSE er tidligere lektor ved Nørre Gymnasium i København.

Giv dit barn en ven for livet

- få et ferie barn fra Sydslesvig i sommerferien

Siden 1919 har sydslesvigske børn i tusindvis holdt sommerferie hos familier i Danmark til gensidig glæde og sprogudvikling. Vil I også være værtsfamilie i sommerferien?

Ring allerede i dag på 3024 4248 og hør nærmere, eller læs mere på www.feriebarn.dk.

feriebarn.dk
SYDSLESVIGSKE BØRNS FERIEREJSER

Dansk Skoleforening
for Sydslesvig e.V.

GRÆNSEFORENINGEN
FOR EN ÅBEN DANSKHED

THERKELSENS HJØRNE

KALENDER

Man spytter ikke på andre

Af Knud-Erik Therkelsen

Kulturminister Bertel Haarders søster Karen fortalte mig engang følgende historie fra sin barndom: Det var en af de første dage efter befrielsen i maj 1945. Hun sad foran på cyklen hos sin far, Hans Haarder, der cyklede fra Rønshoved til Kruså for at overvære den slagne besættelsesmagt rejse hjem. Forhutlede kom de tyske soldater gående ned mod grænsen ved Kruså, hvor våben og andet udstyr blev konfiskeret og lagt i bunker på markerne lige nord for grænsen. På et tidspunkt kom en tysk soldat tæt forbi cyklen, og Karen spyttede på ham. Det af-fødte en knaldende lussing fra hendes far. En lussing, som belærte den lille pige om, at også slagne tyske soldater var mennesker, og man spytter ikke på andre mennesker.

Den dag lærte Hans Haarder sin datter noget meget væsentligt om medmenneskelighed.

At spytte på andre mennesker fik fornyet aktualitet for nogle måneder siden, da en voksen mand fra en motorvejsbro spyttede på en gruppe flygtninge.

Kulturministeren har for nylig taget initiativ til en Danmarkskanon, som skal sætte gang i den folkelige debat om den kultur og de værdier, som i særlig grad har formet samfundet og befolkningen. Ikke fordi vores kultur og værdier er bedre, men fordi vi skal være i stand til at forklare os selv og andre, hvem vi er, hvorfor vi lever, som vi gør, og hvorfor der er visse ting, vi må insistere på. For kulturministeren er en Danmarkskanon både et dannelsesprojekt, et uddannelsesprojekt, et oplysningsprojekt og et integrationsprojekt.

Det er naturligvis ikke en fælles dansk værdi at spytte på andre mennesker. På den anden side er der en tæt sammenhæng mellem de to begivenheder ved grænsen i maj 1945 og motorvejsbroen i september

2015. Nemlig at de danske værdier og det danske fællesskab, ligesom så mange andre fællesskaber, i udpræget grad er skabt i modsætning til det fremmede og ved brug af fjendebilleder, afgrænsning og modsætning. Ikke mindst i Sønderjylland, hvor modsætningen til det tyske af indlysende årsager var særlig tydelig.

Vi taler meget om, at fremmede skal integreres i vores samfund. De skal naturligvis lære vores sprog, respektere vores demokrati, retssystem, arbejdsmoral. Men måske skal vi også lære noget. F.eks. at tidligere tiders modsætning til det tyske er afløst af samarbejde og gensidig respekt. At det ved at behandle et forhad mindretal og nabo tillidsfuldt og ordentligt kan lykkes at bevæge sig fra modsætning og had til konstruktivt samarbejde og fællesskab. At det er muligt på samme tid at være forskellige og fælles.

Tiderne har ændret sig, og i dag er det ikke acceptabelt at uddele lussinger. Men jeg vil alligevel ønske, at den Danmarkskanon, som nu er under udvikling, også må indeholde den lussing, Karen fik i maj 1945. At Danmarkskanonen må åbne for en forståelse af, at vores danske fællesskab og demokrati bygger på en ekstrem grad af kulturel og sproglig ensartethed, som kan friste danskere til at spytte på andre. Den ensartethed kan ikke fastholdes i fremtiden, og det er derfor vigtigt at åbne for en selvkritik, der gør os klogere på, hvorfor vi gør, som vi gør, i mødet med det fremmede. Vi skal lære at håndtere mangfoldigheden.

Den del ved man noget om i Sønderjylland. Måtte den viden blive synlig i den kommende Danmarkskanon. ●

*Knud-Erik Therkelsen
er generalsekretær i Grænseforeningen.*

APRIL 2016

30/4-1/5: Grænseforeningens Sendemandsmøde, Vingsted Centret, Vejle

MAJ 2016

1/5: Grænseforeningens bestyrelsesmøde, Vingsted, Centret, Vejle

JUNI 2016

4/5: Demokratifestival i Ollerup

Grænseforeningen deltager i årets Demokratifestival i Ollerup på Fyn, der finder sted i forbindelse med Grundlovsdag den 4. og 5. juni.

Grænseforeningens to konsulenter, Claus Jørn Jensen og Jonas Callesen, vil kunne træffes i Grænseforeningens eget telt, hvor der vil være en række aktiviteter for børn og unge, og information om muligheden for at blive værtsfamilie for et barn fra Sydslesvig i sommerferien. Bag festivalen, der i år får besøg af statsminister Lars Løkke Rasmussen og har temaet "Flygtninge", står de fire skoler i Ollerup.

LOKALFORENINGER

Arrangementer sendes til Claus Jørn Jensen på grænseforeningen@privat.dk eller til Åbenråvej 22, 6400 Sønderborg. Deadline for arrangementer, der ønskes med i næste nummer af Grænsen, er mandag 9. maj.

FOREDRAG OG MØDER

Se lokalforeningernes detaljerede program på www.grænseforeningen.dk/kalender

NORDJYLLAND

Aalborg

18. april kl. 18.00. Vejgaard Bibliotek, Hadsundvej 35, Aalborg. Foredrag ved Jørgen Bruun Christensen, næstformand i Grænseforeningen og formand for Grænseforeningen for Thy og Mors: "Grænseforeningen og den 18. april – og hvad denne dato betyder". Herefter generalforsamling.

Hvetbo Herred

4. maj kl. 19.30. Saltum Sognegård, Saltum. Generalforsamling. Lokalunderholdning. Befrielsen markeres med lys.

Vendsyssel

28. april kl. 19.30. Sognegården i Vrå, Søndre Vråvej 11B, 9760 Vrå. Generalforsamling. Det musikalske indslag er endnu ikke fastlagt. Gratis entre.

MIDTJYLLAND

Herning & Ikast-Brandeborg kommuner

20. april kl. 19.30. Herning Friskole, H. C. Ørstedsvvej 68, Herning. Generalforsamling og foredrag ved pensioneret øvelsskolelærer Ole Due, Nørre Nissum: "Fred, men blev der fred for alle?"

Med udgangspunkt i tiden op til befrielsen i maj 1945.

Horsens og omegn

27. april kl. 19.00. Klostergården, Havneallé 12 A, Horsens. Generalforsamling, smørrebrød og foredrag ved Hinrich Jürgensen, der er formand for Bund Deutscher Nordchleswiger.

Randers og omegn, Grænseforeningen for Randers og omegn

19. april 2016 kl. 19.00. Helligåndshuset, Lille Sal. Dokumentarfilmen "I Danmark er jeg født – om danskernes dialekter" ved Erik S. Overgaard.

5. juni kl. 15.00. Sct. Clemens Kirke, Randers. Grundlovs møde med tale ved biskop over Aarhus Stift, Henrik Wigh-Poulsen. Fællessang og korsang, gratis kaffebord. Arrangører: Sct. Clemens Kirke og Grænseforeningen.

Ringkøbing og omegn

26. april kl. 19.00. Sønder Lem Kirke, Adelvej 57, Lem. Forårsmøde med Finn Slumstrup. Kort andagt i Sønder Lem Kirke, herefter kaffe og fællessang på Dejbjerglund Efterskole. Arrangører: Folkeuniversitetet og Grænseforeningen Skjern/Tarm/Videbæk, Foreningen Norden og Husmoderforeningen. Pris: 85 kr. inkl. kaffe. Tilmelding senest 23. april til Peter.

Silkeborg-Hammel og omegn

18. april kl. 18.00. Ålekroen, Julsvænget 5, 8600 Silkeborg. Fællesspisning til markering af Dybbøldagen. Preben Strange, der er forfatter til "Fra Altona til Dybbøl. Midtjyske soldater i krigen 1864", vil fortælle om nogle lokale skæbner. Musik ved Sejsblæserne. Tilmelding til Flemming Østergaard, tlf. 86846906, flemmingoestergaard@ny-post.dk.

Skiveegnen

26. april kl. 19.00. Skive bibliotek. Antropolog Ditte Marie Seeberg fortæller om sin film "Niels Barfoed om Peter Seeberg". Filmen, der varer 23 minutter, vil blive vist. Pris: 70 kr. Alle er velkomne.

Skjern-Tarm-Videbæk Egnen

26. april kl. 19.00. Lem Kirke Kirkegade 13 Lem. Forårsmøde. Kort andagt i kirken. Herefter foredrag ved de to tidligere højskoleforstandere, Finn Slumstrup og Jesper Moesbøl på Dejbjerglund Efterskole. Tilmelding senest 23. april til mpjohannsen@gmail.com. Pris: 85 kr. inkl. kaffe.

SJÆLLAND

Fuglebjerg og Hyllested, Grænseforeningen for Fuglebjerg og Hyllested

21. april kl. 18.30. Fuglebjerg Missionshus, Korsørvej 15, 4250 Fuglebjerg. Generalforsamling med spisning og fællessang og billedserie fra Sydslesvig. Pris: 100 kr. inkl. 3 stk. smørrebrød samt øl, vand, kaffe, te og kage. Tilmelding til Erling Nielsen.

Kreds 6 – Vestsjælland

18. maj kl. 18.00. Høng Gymnasium, Hovedgade 2, 4270 Høng. Generalforsamling med smørrebrød. Herefter foredrag ved Henning Bonde og Finn Jensen om "Kristian Olsen fra Buerup". Tilmelding til kredsformand Erling Nielsen. Evt. aftale om kørsel hos formanden.

Næstved, Næstvedegnens Grænseforening

18. april kl. 19.00. Vordingborg. Foredrag ved Grænseforeningens formand Mette Bock. Kontakt Lars Bjerre eller et bestyrelsesmedlem for samkørsel og nærmere detaljer om lokalitet. Pris: 60 kr. inkl. kaffe.

Roskilde, Gl. Roskilde Amts Grænseforening

Sorø, Grænseforeningen i Sorø

14. april kl. 19.30. Værkerne, lokale III, Frederiksvej 27, Sorø. Generalforsamling og foredrag ved læge Svend Beier, Sorø, der fortæller om sin kommende bog "Sønderjyske Rødder". Herefter rødvin og ost. Generalforsamling.

SYDDANMARK

Faaborg-Midtfyn

26. april kl. 19.30. Ryslinge Friskole, Graabjergvej 22, 5856 Ryslinge. Foredrag ved museums- og arkivleder Palle E. Petersen, Nordfyns Museum, Bogense, om flygtninge efter 2. verdenskrig og foredrag ved købmand Edin Hasanbegovic, Svendborg, om hans oplevelser som bosnisk flygtning i begyndelsen af 1990'erne. Pris: 30 kr. ekskl. kaffe.

Kreds 22

20. april kl. 18.00. Faaborg Kro, Krosvinget, Faaborg, Årre. Middag og det årlige formandsmøde. Tilmelding senest 17. april til ansgar@esenet.dk.

Sønderborg

26. april kl. 19.00 – Idrætshøjskolen, Friheds Alle, Sønderborg. Generalforsamling, uddeling af hæderspris. Foredrag ved Peder Damgaard, tidligere forstander for Graasten Landbrugsskole og nuværende medlem af Grænseforeningens bestyrelse.

Tønder

24. maj kl. 19.30. Klægager. Sang-aften med ungdomsskolelærer Karen Hanne Munk, Sundeved. Hovedstaden

Hillerød

26. april kl. 19.30. Nordisk Lejrskole og Kursuscenter. Generalforsamling og billedfremvisning fra turen til Sønderjylland/Syd-

slesvig i 2015. Fotos må meget gerne sendes til wyrzten@mail.dk. Vi håber desuden at kunne fortælle mere om årets tur første weekend i september. Pris for ikke-medlemmer: 60 kr.

Hørsholm
14. april kl. 19.30. Hørsholm sognegård, indgang v/Ridebanen. Foredrag ved Kjeld Holm, tidligere biskop over Aarhus Stift: "At være et grænsemenneske". ▶

Annonce

Fuld fokus på grænselandet - hver dag på to sprog!

Med Flensborg Avis får du dagligt det fulde udbytte af grænselandet.

Desuden sammenfatter og analyserer vi for dig de overordnede begivenheder i Danmark og Tyskland.

På de bærende artikler er der resumeer på det modsatte sprog. Så du ikke går glip af noget!

www.flade.de

FLENSBORG AVIS

... vi gør Danmark lidt større

LOKALFORENINGER

► TURE/REJSER ARRANGERET AF LOKAL- FORENINGERNE

Medmindre andet er nævnt, kan du tilmelde dig uanset bopæl eller medlemskab af lokalforeningen.

Se lokalforeningernes detaljerede program på: www.graenseforeningen.dk/kalender

Mariagerfjord, Grænseforeningen Mariagerfjord

27. maj kl. 9.00. Afgang i privatbiler fra Aldi, Hadsund. Udflugt til Jenle (Jeppe Aakjær 150 år). Frokost, rundvisning og kaffe på Jenle. Pris: 200 kr. Tilmelding senest 12. maj til 98571281 eller 21794527 (Laursen)

Horsens og omegn

18. juni kl. 7.30. Afgang fra rutebilstationen Horsens til øen Sild. Frokost i List. Kørsel gennem naturområdet "Listland". Kl. 15.00: Eftermiddagskaffe og koncert på promenaden. Kl. 17.30: Afgang med bussen. Pris: 525 kr. (medlemmer), 600 kr. (ikke-medlemmer). Tilmelding og betaling, senest 1. juni 2016 til Svend Bonefeld, tlf. 75616411, svendbonefeld@live.dk eller Jens Nørgaard, tlf. 50959280, jenstopquilt@gmail.com

Randers og omegn

21. maj kl. 8.00. Afgang med bus fra Randers Arena. Pris: 650 kr. (ekskl. drikkevarer) betales i busen. Tilmelding senest 18. april til Erik S. Overgaard, tlf. 32180186 eller erik@keovergaard.dk. Turen gennemføres ved minimum 30 deltagere.

Ringkøbing og omegn

19. maj kl. 17.30. Afgang med bus fra Museumspladsen, Ringkøbing. Aftentur med museumsinspektør, arkæolog Helle Henningsen, Holstebro Museum. Besøg på Lyngmosefæstningen, kvindehøjene, Torsted kirke, Store Sande og Historiens Sten ved Kronhede lejrskole. Tag selv kaffe med. Arrangeres sammen med Folkeuniversitetet. Deltagelse er gratis. Tilmelding senest 17. maj til Sven.

Skanderborg og omegn

8. juni kl. 8.30. Årets udflugt til det sydøstlige Sønderjylland. Vi besøger Gråsten Slotskirke og slotshaven, Danfoss Universe og Havnbjerg Mølle, sejltur med færgen "Bitten". Tilmelding til Doris Nielsen, tlf. 86571361.

Skiveegnen

12. maj, kl. 19.00. Træmuseet, Strøget 16A, Oddense. Rundvisning ved Sven Christensen. Pris 60 kr. Alle er velkomne.

Skjern-Tarm-Videbæk Egnen

16. maj kl. 19.00. Afgang: Borriskrogvej 4, Borris. Forårstur på Borris Hede med Edvard Lysgaard som guide på en tur rundt i det militære område. Pris 75 kr. inkl. kaffe på soldaterhjemmet.

17. juni kl. 18.30. Grillaften. Vi mødes ved Møllehytten i Egeris, hvor J.C. Holm fortæller om stedet og egnen samt mulighed for at besøge det nye udsigtstårn. Pris 75 kr. inkl. grillmad, drikke, kaffe og kage.

Guldborgsund

28. maj. Oplev Korsbæk på Bakken, København. Busafgang kl. 9.00 ved Skørringe busser, kl. 9.15: Maribo banegård, kl. 9.40: Saksøbing svømmehal, kl. 10.00: Nykøbing (Cementen), kl. 10.15: Nørre Aslev Kirke. Pris inkl. frokost, ekskl. drikkevarer: 500 kr. og 600 kr. (ikke-medlemmer). Beløbet indbetales på Nordea konto nr. 0677 0715640325. Tilmelding senest 4. maj til Anders Larsen, tlf. 29339548, Tine Vægter, tlf. 22934696 eller Jytte Nielsen, tlf. 50226700. Hvis ikke der er nok til at fylde bussen, køres i egne biler.

Lolland

28. maj kl. 09.00. Oplev Korsbæk på Bakken, København. Pris inkl. frokost, ekskl. drikkevarer: 500 kr., 600 kr. (ikke-medlemmer). Beløbet indbetales på Nordea konto nr. 0677 0715640325. Tilmelding senest mandag 4. maj på 50226700.

17. juni kl. 7.15. Afgang til 3 dages tur til Sydslesvig med besøg på Tranekær Slot, Clay Keramikmuseum, Mandø, Lyksborg Slot, Den geografiske Have i Kolding, Koldinghus. Overnatning: Hotel Niebüll Hof. Pris pr. person for dobbeltværelse: 2.400 kr. Pris pr. person for enkeltværelse: 2.600 kr. Ikke-medlemmer betaler en merpris på 200 kr. Beløbet indbetales på Nordea konto nr. 0679 5369137656

Fredericia og Middelfart

10. maj kl. 18.30. Galsklintvej 1, 5500 Middelfart. Vi mødes ved Naturparkens parkeringsplads. 3 km. vandring med naturvejleder Rikke Vesterlund og efterfølgende forfriskning. Pris 75 kr. Tilmelding senest 3. maj til Jørn Thømming, tlf. 22753691, thoeming@stofanet.dk eller Dagny

Køster, tlf. 24 444451, dagnykoester@gmail.com

10. maj kl. 15.00. Besøg på Rødding Højskole. Kaffe og foredrag om Rødding Højskole med efterfølgende rundvisning. Tilmelding 61764711.

Kolding og omegn

5. maj kl. 12.00. Vi mødes ved rutebilstationen og arrangerer fælleskørsel i privatbiler. Guidet tur i Christiansfeld. Kaffe på Brødremenighedens Hotel. Pris: 100 kr. Tilmelding senest 30. april til Marie Jespersen, tlf. 75522025 (kun i dagtimerne).

21. maj kl. 10.00. Cykeltur omkring Hejlsminde Nor. Vi mødes på P-pladsen bag Kongeaamuseet. Vi kører i biler til Hejlsminde. Pris: 70 kr. Tilmelding senest 14. maj på tlf.: 75583310 eller 75583305 (helst efter kl. 17)

Kreds 22

30. april kl. 10.00-16.00. Dansk Hatsted Forsamlingshus, De Stråat 17, Hattstedt. Kirkevandring i Ejdersted med overlærer Anders Scholtz Andersen som guide. Pris: ca. 100 kr. ekskl. drikkevarer. Tilmelding senest 25. april 2016 til Ib Ansgar Jensen, tlf. 75144755, ansgar@esenet.dk

Nyborg og Kerteminde

18. april kl. 8.00. Forårsudflugt over Als til Sønderborg med byvandring og frokost. Besøg på Historiecenter Dybbøl Banke. Indkøb syd for grænsen. Foreløbig pris 475 kr. inkl. frokost, ekskl. drikkevarer, ekskl. entre. Ikke-medlemmer: 550 kr.

Sønderborg, Grænseforeningen for Sønderborg

4. juni kl. 8.00. Sydslesvigtur. Heldagstur til Glückstadt. Vi kører med bus fra Sønderborg til Husum og videre forbi Heide med det store olieraffineri til Brunsbüttel. Guide: Chr. Kronika.

Tønder Amts Grænseforening

26. april kl. 19.00. Foredragsaften med tidligere museumsinspektør Inge Adriansen på Schackenborg Slotskro. Efterfølgende rundvisning på Schackenborg Slot ved slotsforvalter Jørgen Leisborch. Pris inkl. kaffe: 100 kr. Tilmelding senest 22. april til Hanne Boldt, tlf. 28374866, Jens Andresen, tlf. 74835360, eller Erik Monrad: erikmonrad@hotmail.com.

Vejle og omegn

19. maj kl. 19.00. Ulbækvej 22, 8721 Daugård. Gården har været i slægtens eje i 800 år.

Vi skal se det tidligere Rimmerslund Museum. Pris inkl. kaffe: 100 kr.

Tilmelding senest 16. maj til Knud Aage Hansen, tlf. 75895241 eller Inger Christensen, tlf. 29886388, inger-vibeke@hotmail.com.

GRÆNSEN 78. årgang

Peder Skrams Gade 5, 1054 København K

Udgiver

Grænseforeningen

Ansvarshavende redaktør

Anna-Lise Bjerager
alb@grænseforeningen.dk, tlf. 3031 6113

Næste nummer af Grænsen

udkommer 2. juni.
Materiale modtages senest 9. maj.

Tryk

Jørn Thomsen Elbo A/S

Layout

www.prik.dk

Forsidefoto

Niels Åge Skovbo

Grænseforeningens kontor

Peder Skrams Gade 5, 1054 København K
Tlf. 3311 3063, www.grænseforeningen.dk

Protektor: Hans Kongelige Højhed Prins Joachim

Formand

Mette Bock
mb@grænseforeningen.dk, tlf. 3337 4952

Generalsekretær

Knud-Erik Therkelsen
ket@grænseforeningen.dk, tlf. 2023 1984

Grænseforeningens formål

Det er Grænseforeningens formål at støtte danskheden i grænselandet, særligt syd for grænsen, at udbrede kendskabet til grænselandets forhold samt at bevare og styrke dansk sprog og kultur.

Grænseforeningens vision

Erfaringerne fra det dansk-tyske grænseland er en væsentlig inspiration for sproglig og kulturel mangfoldighed i en verden under forandring.

Grænseforeningens værdier

Grænseforeningen er en vigtig folkelig basis for den danske stats støtte til det danske mindretal i Sydslesvig og er uafhængig af partipolitiske interesser.

Grænseforeningen mener og siger:

- Demokrati, ytringsfrihed og ligeværd gælder for alle, også i forholdet til mindretal.
- Forankring i egen kultur er en forudsætning for at have forståelse for andre kulturer.
- Kulturelle mindretal er en vigtig ressource i et demokratisk samfund.
- Dansk sprog og kultur styrkes i mødet med andre sprog og kulturer.

Grænseforeningens bestyrelse

Formand: Mette Bock, Horsens
1. næstformand: Jens Andresen, Løgumkloster
2. næstformand: Jørgen Bruun Christensen, Nykøbing Mors

Region Syddanmark

Sigrid Andersen, Agerskov
Per Grau Møller, Nr. Lyndelse
Kirsten Rykind-Eriksen, Randbøldal

Region Midtjylland

Sven Beiter, Ringkøbing
Karen-Margrethe Møller, Randers

Region Nordjylland

Karsten Nørgaard Simonsen, Aalborg
Jørgen Bruun Christensen, Nykøbing Mors

Region Sjælland

Lars Bjerre, Næstved
Henning Bonde, Jyderup

Region Hovedstaden

Niels Jørgen Heick, Hillerød
Ove Nissen, Rungsted Kyst

Ressourcepersoner

Jens Andresen, Løgumkloster
Per Paludan Hansen, Frederiksberg
Peder Damgaard, Kollund

“I Egersund, 1893” hedder dette værk af Heinrich Petersen-Angeln, der tilhørte Egersund-malerne og i øvrigt havde tilføjet “Angeln” til sit navn for at markere sit fødested.

Fotografen Wilhelm Dreesen fotograferede Egersund-malerne. Her er det Heinrich Petersen-Angeln.

GRÆNSELANDETS GLEMTE KUNSTNERKOLONI

Udstilling på Kunstmuseet Brundlund Slot i Aabenraa fortæller historien om tyske og danske malere, der mødtes i Egersund 1880-1920

Af Anna-Lise Bjerager

De fleste danskere har hørt om kunstnerkolonierne i Skagen, på Fyn, Bornholm og Odsherred. Men de færreste er sikkert bekendt med, at der også fandtes en kunstnerkoloni i Sønderjylland.

Egersund-malerne kaldte de sig, de primært tyske, men også danske malere, der hver sommer pakkede kufferten og maler-grejet sammen og drog til den lille by ved Gråsten på nordsiden af Flensborg Fjord i årene 1880-1920. De fleste kom med dampen fra Flensborg.

Deres værker kan ses på udstillingen “Med parasol og pensel – Egersund, den glemte kunstnerkoloni” på Kunstmuseet Brundlund Slot i Aabenraa frem til 1. maj.

Overinspektør Katrine Kampe, Kunstmuseet Brundlund Slot, har en enkelt forklaring på, at kunstnerkolonien i Egersund ikke er gået over i historien som de andre danske kunstnerkolonier.

“Den danske kunsthistorie har valgt at sige, at der var tale om tyske kunstnere. Men faktum er, at kunstnerne kom fra både

Tyskland og Danmark for at indgå i et socialt netværk”, siger Katrine Kampe,

I dag lever der ingen i Egersund, der kan fortælle om dengang, malerne stod med deres staffelier ved fjorden og ved teglværkerne, som Egersund var kendt for. Men scenen er forevigt på fotografier, hvor tilskuerne ser beundrende til.

Efter Genforeningen i 1920 var det slut med kunstnerkolonien i Egersund. Helt op til i dag har kunsthistorien haft svært ved at håndtere kunstnerkolonien i grænselandet. Den seneste udstilling om Egersund-malerne i 1987 på Gammel Holtegaard nord for København hed således: “En tysk kunstnerkoloni ved Egersund”.

Katrine Kampe mener, der er tale om et paradoks, fordi kunst i sig selv er grænseoverskridende.

“Kunst er jo ikke nationalt fokuseret. De kunstnere, der arbejdede i Egersund, var optaget af at male fjorden og male hinanden. De har ikke været optaget af at lave national kunst”, siger hun. ●